

Rapport 2006:37

Arkeologisk förundersökning

Fragment av en fornlämning Badhusgatan - Ågatan

RAÄ 153

Linköpings stad och kommun

Östergötlands län

Ann-Charlott Feldt

Ö S T E R G Ö T L A N D S   L Ä N S M U S E U M

K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

Fragment av en fornlämning

Badhusgatan - Ågatan

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning.	4
Syfte	6
Metod och dokumentation	6
Resultat och tolkning	7
Referenser	7
Tekniska uppgifter.	9
Bilaga. Profilritning.	10

Ö S T E R G Ö T L A N D S   L Ä N S M U S E U M
K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

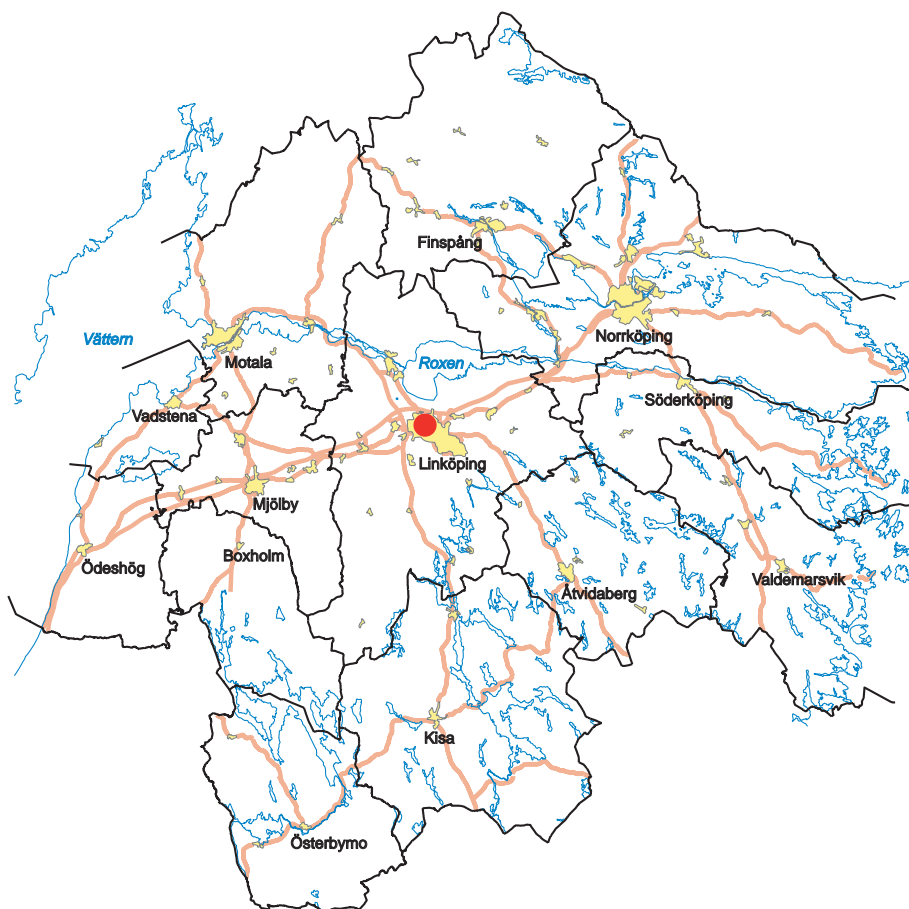
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
lansmuseum@lansmus.linkoping.se • www.linkoping.se/lansmuseum

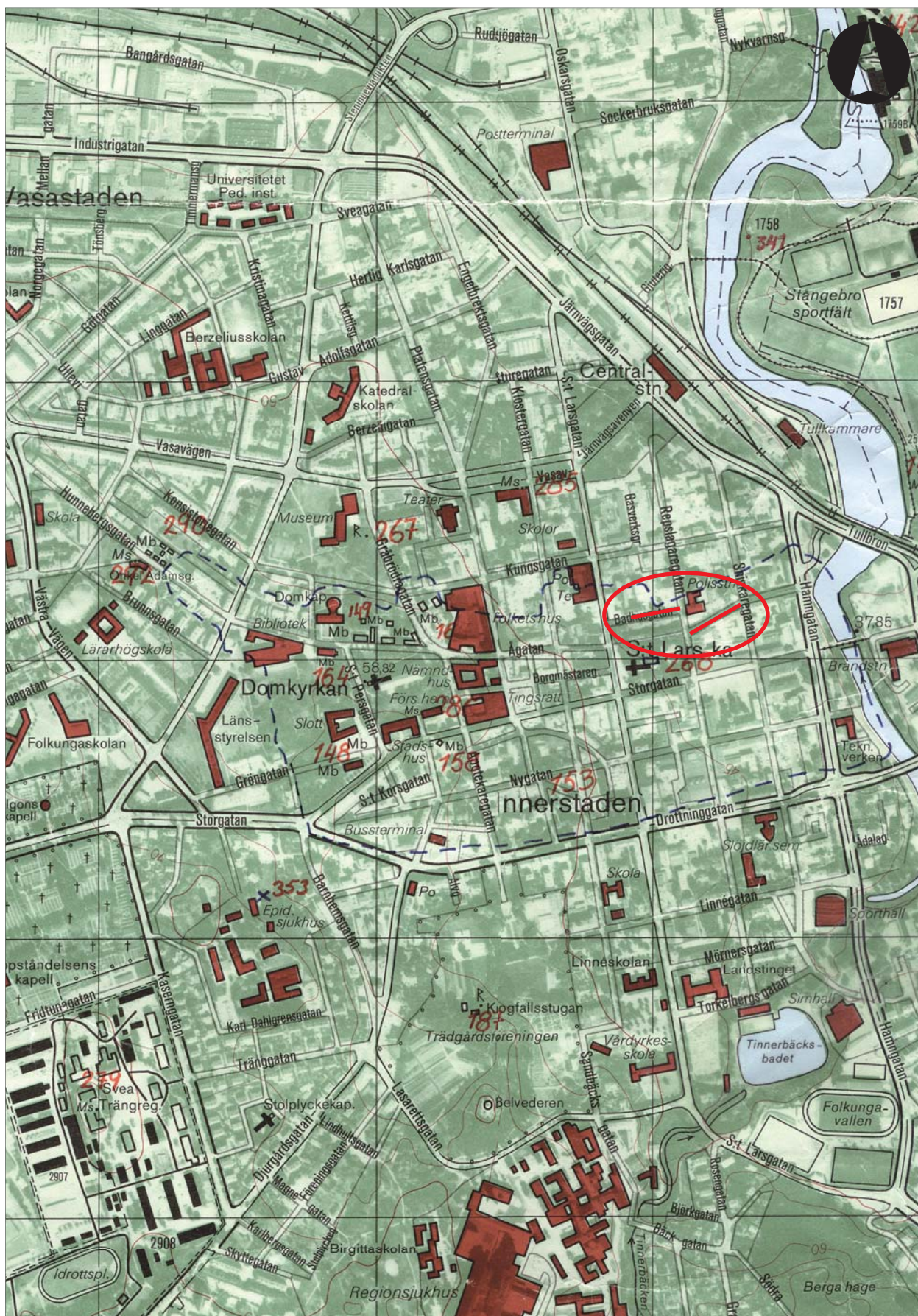
Sammanfattning

I samband med schaktning för VA i Badhusgatan och Ågatan genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. I Ågatan öppnades ett ledningsschakt längs gatans södra sida som sträckte sig hela vägen mellan Snickaregatan och Repslagaregatan. Schaktet följde ett befintligt ledningsstråk och på detta parti berördes endast sentida fyllnadsmassor.

I Badhusgatan, från S:t Larsgatan till Repslagaregatan, öppnades sju korta schakt längs en befintlig ledningssträckning. I tre av dessa framkom leriga, gråsvarta kulturlager på ca 0,5 m djup under gatan. I ett av schakten fanns ett sotigt lager på ca 0,8-0,9 m djup. Undergrunden, som i denna del av staden utgörs av lera, framkom på 0,9-1,1 m djup.

Ann-Charlott Feldt
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur Ekonomiska kartans blad 085 57 med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

Med anledning av schaktningar för VA inom RAÄ 153, Linköpings medeltida stadsområde, genomfördes en arkeologisk förundersökning. Denna utfördes under perioden november 2005 – januari 2006, som en antikvarisk kontroll, i samband med schaktningarna. Arbetet omfattade schaktning dels för uppgrävning av ventiler på Badhusgatan, dels för byte av vattenledning längs Ågatan på sträckan Repslagaregatan - Snickaregatan.

Den arkeologiska förundersökningen utfördes efter beslut av Länsstyrelsen i Östergötlands län. Arbetet planerades av Stadspartner AB och uppdragsgivare var Tekniska Verken i Linköping AB, vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för arbetet i fält samt rapporten var undertecknad. Vid fältarbetet deltog även 1:e antikvarie Marie Ohlsén.

Schaktningen i Ågatan omfattade en längd på ca 120 m. I Badhusgatan öppnades sju schakt med en sammanlagd längd på ca 30 m. Schaktbredden var ca 2 m och schaktdjupet ca 1,8 m. Schaktningen genomfördes i en befintlig äldre ledningssträckning.

Områdesbeskrivning

Det aktuella området ligger i Linköpings innerstad, inom det medeltida stadsområdet, RAÄ 153. Vid tidigare genomförda undersökningar i anslutning till den här aktuella sträckningen har både medeltida och yngre kulturlager och anläggningar påträffats. De tidigare påträffade äldre lämningarna längs sträckan varierar mycket, både i omfattning och karaktär.

Årtiondena vid mitten av 1600-talet i Linköping präglas av en intensiv stadsreglerande verksamhet. En ny bro över Stångån byggs för att ersätta Stora Stångebro vid Nykvarn och en rak gata, Storgatan, dras också fram genom staden till den nya bron. Följderna av den nya Storgatans framdragande blev att gamla tomtstrukturer fick upplösas och de drabbade tilldelades ersättningstomter. Dessa lades bland annat ut i området mellan Stångån och S:t Larskyrkan, i det nu aktuella undersökningsområdet (Kugelberg 1972).

De två gator som berörs av schaktningarna är Badhusgatan och Ågatan, samt ett kort parti på Repslagaregatan. Badhusgatan sträcker sig mellan Repslagaregatan och S:t Larsgatan. Gatan har fått namn efter det badhus som uppfördes 1886 på hörnet mot Repslagaregatan (Hök 1968). Gatan utgjorde 1882 en del av den då planerade Biskopsgatan. Gatstumpen, som endast är ett kvarter lång, åtskiljer kvarteren Badhuset och Borgmästaren.

På en karta upprättad direkt efter den stora stadsbranden 1700 har man skissat in en ny gata som sträcker sig från det nordöstra hörnet på domkyrkans

kyrkogård och ner till Stångån. Nuvarande Badhusgatan är belägen inom sträckningen för den då planerade gatan. Gatan finns med även på en karta från 1733 som en av de ...*Projecterade ny Gator efter branden...*, liksom på 1734 års stadskarta. På 1757 års karta har den dock ännu inte blivit verklighet.

På 1850 års stadskarta återkommer tankarna på en ny, rak ersättare för Ågatan. Den fortsätter dock att vara på planeringsstadiet ännu på 1867 års stadskarta. Först på stadskartan från 1882 kan vi konstatera att delar av den planerade gatan kommit till stånd under namnet Biskopsgatan, ett namn som den behåller ännu på stadskartan från 1914.

Ett fåtal arkeologiska undersökningar har utförts i och i anslutning till Badhusgatan. Inne i kv Badhuset påträffade man 1929 en grav (SR 23). En mindre undersökning utfördes i Repslagaregatan i anslutning till kv Badhuset 13 (Skoglund 1996). Vid denna konstaterades kulturlager med en mäktighet på ca 0,6 m. Det övre lagret utgjordes av ett brandlager och därunder fanns ett homogent lerigt kulturlager av samma karaktär som är vanligt förekommande i den östra och norra delen av staden (se t ex Björkhager m fl 2004). En likartad lagerbild framträdde vid undersökningar i kv Badhuset 14 (Lindberg 2002).

Repslagaregatan sträcker sig mellan Järnvägsgatan och Torkelbergsgatan. Den här aktuella schaktningen berör endast en punkt i anslutning till Badhusgatan. Gatan uppträder på 1700-talet under olika variationer av namnet Sankt Larsgatan. Först 1854 får den namnet Repslagaregatan. Det nya namnet anknyter till de två replageribanor som ända in på 1870-talet låg längs gatan (Hök 1968). Gatan etableras efter stadsbranden 1700 och finns med på kartorna från och med då.

Ågatan sträcker sig idag från Barfotegatan i väster till Hamngatan i öster. Gatan tillhör den medeltida stadens gatunät och finns omnämnd 1486 som Badstuvugatan. Den återkommer sedan i de skriftliga notiserna under flera olika namn såsom; Badstugatan 1492, Vattengatan på 1650-talet, samt Ågatan 1696 och 1725. År 1800 har Ågatan flera olika namn på olika etapper; mellan Repslagaregatan och Klostergatan heter den Nygatan (Hök 1968).

Denna gata har i mycket fått behålla sin medeltida karaktär där den vindlar sig fram genom staden. Den har fungerat som en genomfartsled för den öst-västliga trafiken men även som en transportled för vatten. Gatan var 1698 i ett så uselt skick att de borgare som nyttjade den för vattentransporter beslutade att gemensamt se till att den blev stensatt (Hök 1968).

Vid flera tillfällen har man planerat att räta ut eller ersätta gatan, något som avsatt spår i de olika stadskartorna. Det har även föreslagits att den helt

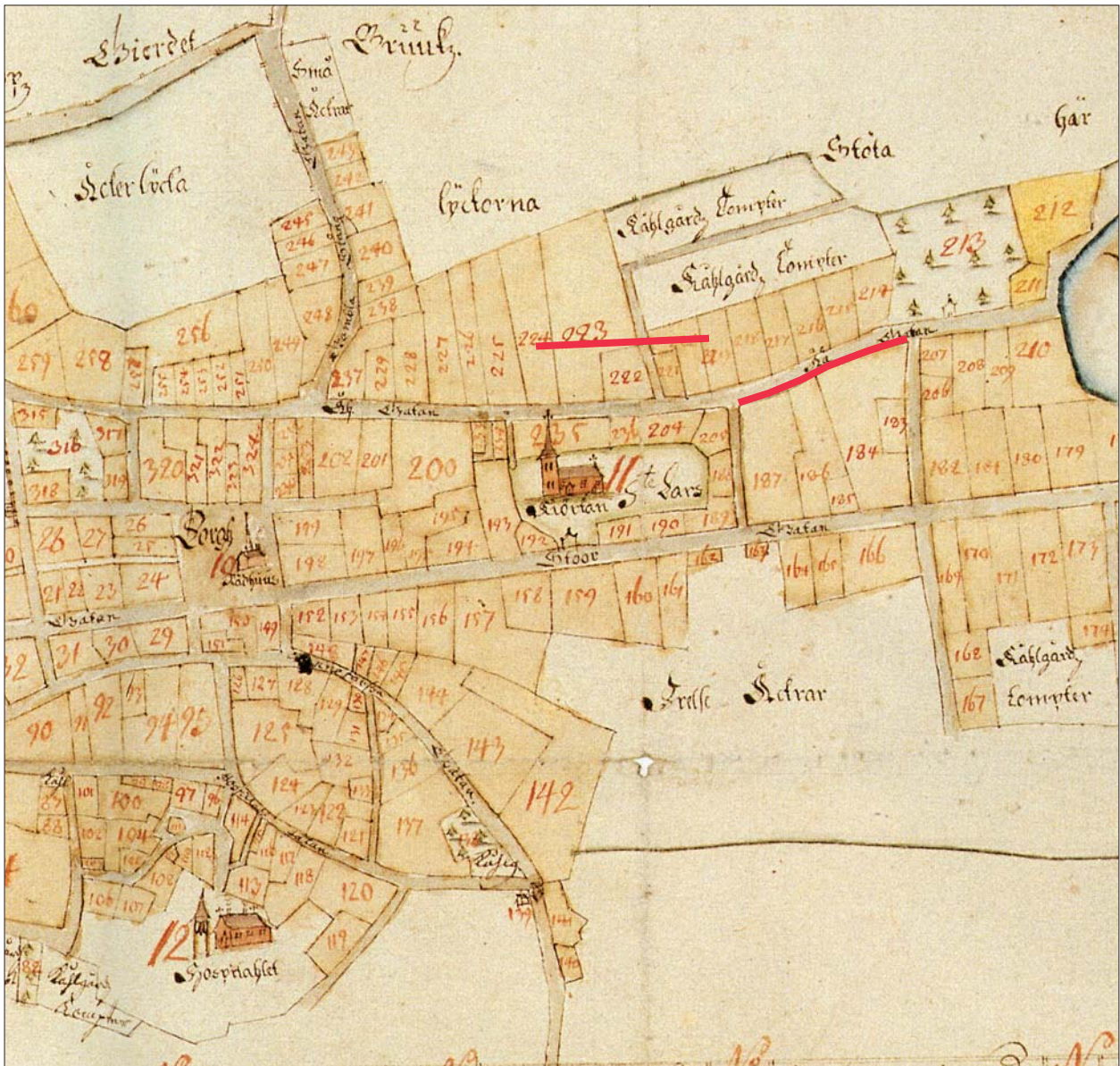
skulle läggas igen men den har trots allt fått behålla sin gamla böjda sträckning genom staden. I samband med den förödande stadsbranden år 1700 klarade sig husen längs Ågatans östligaste del, vilket säkert bidragit till att gatan fått behålla sin sträckning i denna del.

I det nordvästra hörnet av kv Braxen (Ågatan 18) har rester efter ett garveri påträffats vid schaktningar. Enligt en odaterad bildtext i Östergötlands läns museums topografiska arkiv påträffades inga äldre kulturlager i samband med schaktningarna. Med äldre menades antagligen medeltida eftersom garveriet fanns på plats redan på 1770-talet.

Vid schaktningar för VA i Ågatan, i höjd med den östra delen av kv Bokbindaren 27 framkom 0,2 m tjocka leriga kulturlager (Feldt 1992). Vid undersökningar för VA och dränning inne i kvarteret Bok-

bindaren påträffades 0,3-0,8 m tjocka flerskiktade kulturlager (Feldt & Wastesson Jonsson 1992). På den sida som vetter mot Ågatan påträffades bl a en trähorisont och stenskodda stolpar. Mot Repslagaregatan fanns bl a syllstensgrunder till två byggnader, vilka sannolikt kan dateras till 1700-1800-talen. Bland fynden fanns ett rikt keramikmaterial och keramikplattor som brukats vid keramikbränning.

Vid undersökningar i korsningen Repslagaregatan-Ågatan påträffades rikligt med keramik som tolkades som avfall från intilliggande krukmakerier (Feldt 2005, Hörfors 1992). En stor andel av keramiken uppvisade tillverkningskador av olika slag. Dessutom påträffades två skikt med rustbäddar och spår av gator åtskilda av tunna kulturlager i Ågatan. Dessa tolkades som spåren efter den medeltida Ågatan. Under rustbäddarna framkom ett sandigt odlingslager

Figur 3. 1696 års stadskarta med den aktuella schaktsträckningen markerad.

med tydliga spår av plöjning.

I Ågatan löpte ledningsschaktet för VA parallellt med ett tidigare grävt schakt för fjärrkyla som undersöktes under 2001 (Feldt 2005). Vid det tillfället påträffades byggnadslämningar och kulturlager. I schaktets östra del framkom spår som tolkades som gränsen mellan den medeltida Ågatan och den intilliggande tomtmarken.

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var primärt att styra markingreppet så att fast fornlämning skadades så lite som möjligt av arbetsföretaget. Fast fornlämning som berördes av schaktningen skulle undersökas avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras.

Inför undersökningen formulerades nedanstående fem frågeställningar som särskilt skulle beaktas:

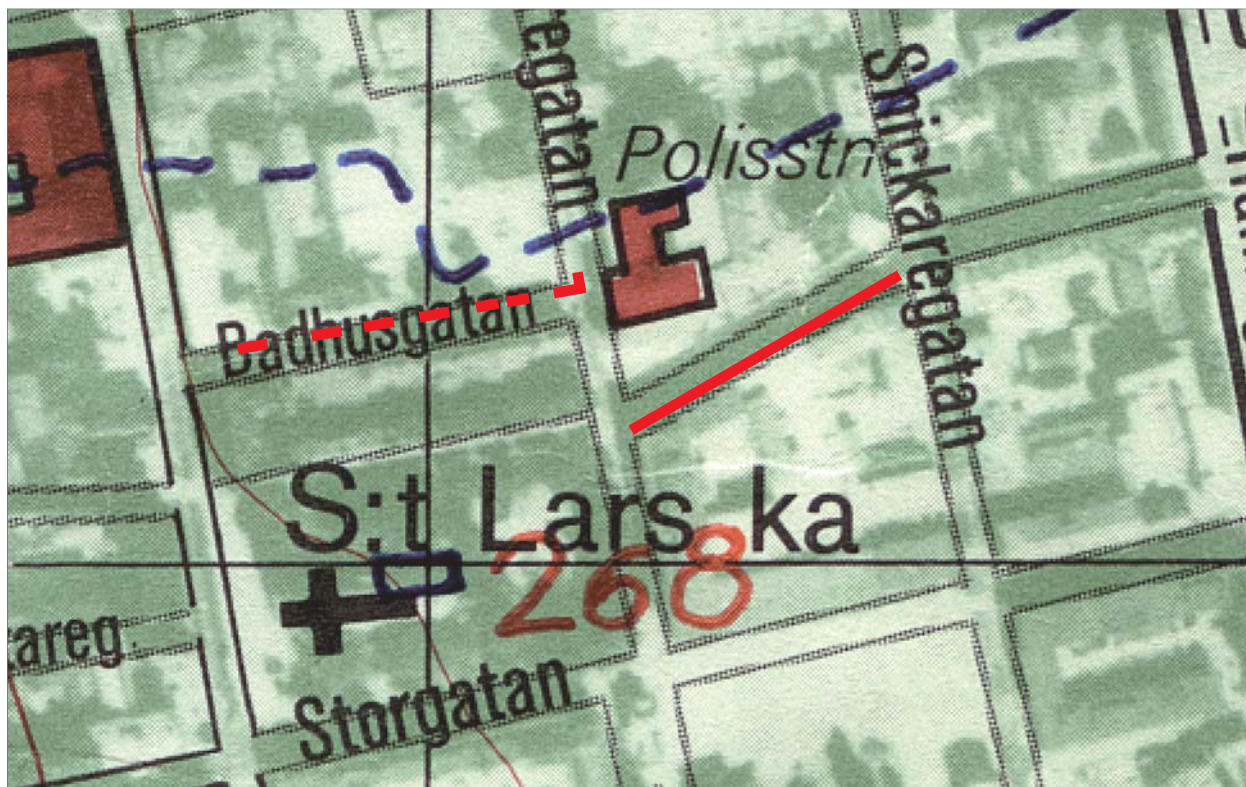
- Finns det spår efter begravningar i Badhusgatan?
- Finns det lämningar efter keramikverkstäder i Badhusgatan?
- Går det att fastställa huruvida ledningssträckan i Ågatan löper i medeltida tomt- eller gatumark?
- Går det att fastställa när Ågatan etableras?
- Hur varierar de olika gatubeläggningarna i Ågatan över tid?

Figur 4. Situationsbild från undersökningarna.
Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska förundersökningen utfördes i form av en antikvarisk kontroll i samband med schaktningarna. Fast fornlämning som påträffades undersöktes och dokumenterades på ritning i profil. Ingen del av schaktsträckningen handgrävdes. Inga föremål påträffades. Då undersökningen utfördes under vintern med allt vad det innebär av snö, kyla och tjäle påverkades möjligheten till dokumentation av vädret.

Figur 5. Stadskarta med den aktuella schaktsträckningen inlagd. Skala 1:2 500.

Figur 6. Pågående arbete i Ågatan.
Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

Figur 7. Snöfyllda schakt i Badhusgatans östra del.
Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

Resultat och tolkning

I samband med schaktning för VA i Badhusgatan och Ågatan genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. I Ågatan öppnades ett ledningsschakt längs gatans södra sida som sträckte sig hela vägen mellan Snickaregatan och Repslagaregatan. Schaktet följde ett befintligt ledningsstråk och på detta parti berördes endast sentida fyllnadsmassor.

I Badhusgatan, från S:t Larsgatan till Repslagaregatan, öppnades sju schakt längs en befintlig ledningssträckning. I tre av dessa schakt framkom leriga gråsvarta kulturlager på ca 0,5 m djup under gatan. I ett av schakten fanns ett sotigt lager (lager 9 i schakt 6) på ca 0,8-0,9 m djup. Undergrunden, som i denna del av staden utgörs av lera, framkom på 0,8-1,0 m djup.

Av de i förväg uppställda frågeställningarna var det överhuvudtaget inte möjligt att besvara de som gällde schaktet i Ågatan. När det gällde frågorna rörande Badhusgatan kan det konstateras att det varken framkom spår efter begravningar eller keramikproduktion i schakten.

Det homogena, grå, leriga kulturlager som påträffades i Badhusgatan i schakt 4 (lager 3) och schakt 7 (lager 7) är av samma karaktär som de som tidigare påträffats vid undersökningar i Linköpings norra och östra utkanter, t ex på Magasinstorget 1998 (Feldt & Ohlsén 1998), Bastuplan (Ohlsén & Ternström 2001) och Repslagaregatan (Feldt 2005). Hur detta lager uppstått är oklart. Utseendet är likartat mellan olika nivåer i lagret. Det finns inga tydliga skiktningar. Det har däremot visat sig att dessa lager ofta uppvisar en tydlig fyndstratigrafi och ibland även innehåller konstruktioner av olika slag (Björkhager m fl 2004).

Referenser

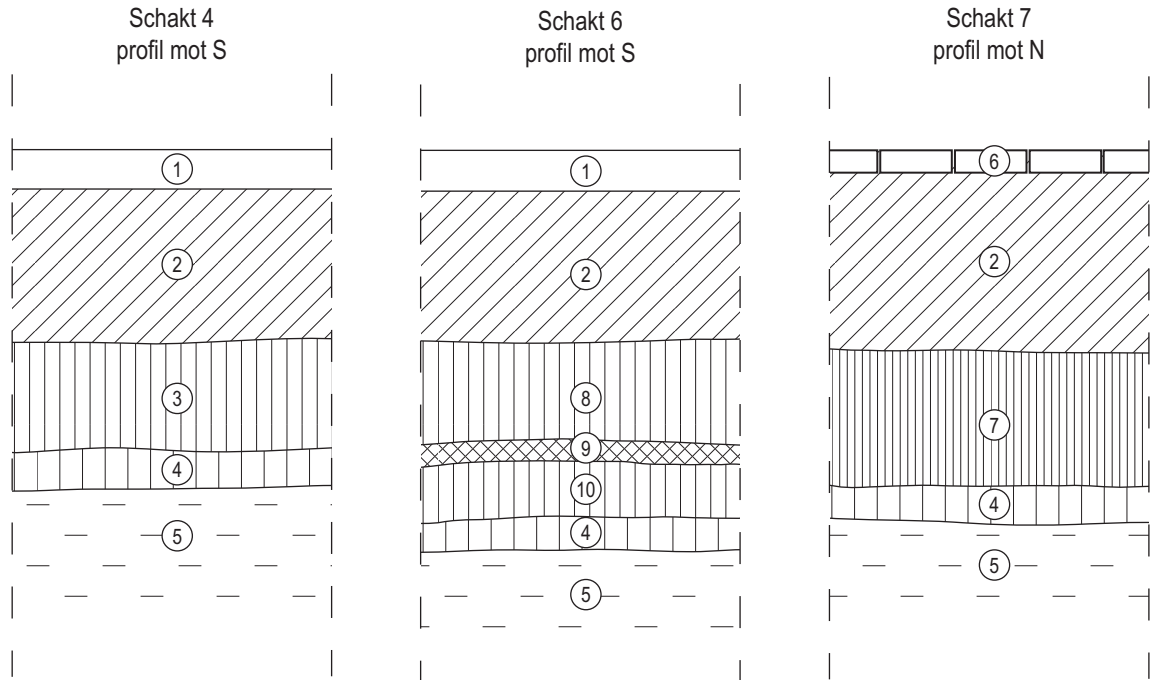
- Arkivhandlingar, topografiska arkivet. Östergötlands länsmuseum.
- Björkhager V, Feldt A-C, Ohlsén M & Ternström C. 2004. Linköpings utkantslager. *Kulten Makten Människan. Östergötland 2003*. Linköping.
- Feldt A-C. 1992. *Ågatan/Kv Bokbindaren 27, Linköping, Ög. Arkeologisk förundersökning, Rapport*, Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C. 2005. *Felbränd keramik och modern teknik - fjärrkyla genom det medeltida Linköpings östra delar*. Arkeologisk förundersökning för fjärrkyla i Repslagaregatan – Ågatan – Snickaregatan - Nygatan, Linköping, Östergötland. Rapport 2005:63, Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C & Ohlsén M. 1998. Arkeologisk undersökning, Magasinstorget, Linköping, Arbetsmaterial och rapportmanus, Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C & Wastesson Jonsson A. 1992. *Gamla polishuset, kv Bokbindaren 27, Linköping, Ög. Arkeologisk förundersökning, Rapport*, Östergötlands länsmuseum.
- Hök I. 1968. *Gatunamn i Linköping*. Linköping.
- Hörfors O. 1992. *Kv Borgmästaren 11, Repslagaregatan/Ågatan, Linköpings stad, Östergötland*. Rapport, Östergötlands länsmuseum.

- Kugelberg A. 1972. *Gamla Linköpingsgårdar*. Linköping.
- Lindberg M. 2002. *Östgöta Correspondentens tryckeri*. Kv Badhuset 14, Linköping, Ög. Arkeologisk förundersökning, Rapport 4:2002, Östergötlands länsmuseum.
- Ohlsén M & Ternström C. 2001. *Utkanten i centrum, Arkeologi i det medeltida Linköpings utkant*. Bastuplan, Linköping, Ög. Arkeologisk undersökning, Rapport 102:2001, Östergötlands länsmuseum.
- Skoglund (Ohlsén) M. 1996. *Kv Badhuset 13, Linköpings stad, Östergötland*. Rapport, Östergötlands länsmuseum.
- Stadsarkeologiskt register (SR) över Linköping. Arkivhandling, Östergötlands länsmuseum.
- Stadskartor över Linköping från följande år: 1651, 1696, 1700, 1733, 1734, 1757, 1800, 1811, 1815, 1834, 1850, 1867, 1882-87, 1898-1900 och 1914.

Tekniska uppgifter

Sträckor	Badhusgatan / Ågatan
Stad	Linköping
Kommun	Linköping
Län& landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	RAÄ 153
Ekonomisk kartans blad	085 57 (8F 5h Linköping)
Koordinater	X6476540-6476600, Y1489420-1489660
Koordinatsystem	Rikets
Höjdsystem	Lokalt
Typ av ärende	Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll
Länsstyrelsens dnr	431-14387-05
Länsstyrelsens handläggare	Annika Toll
Länsmuseets dnr	525/05
Länsmuseets kontonummer	530370
Uppdragsgivare	Tekniska Verken i Linköping AB / Stadspartner AB
Kostnadsansvarig	Tekniska Verken i Linköping AB
Fältarbetsledare	Ann-Charlott Feldt
Personal	Marie Ohlsén
Fältarbetstid	2005-10-25 – 2006-01-20
Totalt undersöktes	ca 150 löpmeter
Fynd	Nej
Foto	Digitala bilder
Analyser	Nej
Grafik	-
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499
ISSN 1403-9273	Rapport 2006:37 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga. Profiliritningar

1. Asfalt
2. Bärlager och grusfyllning
3. Kompakt gråbrun lerig kulturjord
4. Infiltrerad lera
5. Undergrund av lera
6. Cementplattor, trottoar
7. Gråbrun, fet, lerig kulturjord
8. Grusblandad gråbrun kulturjord
9. Sotigt gråsvart lager
10. Kompakt gråbrun lerig kulturjord

Badhusgatan

Linköpings stad och kommun, Ög
RAÄ 153

Profilritning

Skala 1:20

Dnr 525/05

2005-11-30 Ann-Charlott Feldt

Renritning Lasse Norr

I samband med schaktning för VA i Badhusgatan och Ågatan genomförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk förundersökning. I båda gatorna följde schakten befintliga ledningsstråk. I Ågatan berördes endast sentida fyllnadsmassor. I Badhusgatan öppnades sju korta schakt längs en befintlig ledningssträckning. I tre av dessa framkom leriga, gråsvarta kulturlager på ca 0,5 m djup under gatan. I ett av schakten fanns ett sotigt lager på ca 0,8-0,9 m djup. Undergrunden, som i denna del av staden utgörs av lera, framkom på 0,8-1,0 m djup.